

Bolesław Hryniewicki✉

Zespół Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej, Poland

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA W ZESPOLE SZKÓŁ NR 4 IM. ZIEMI PODLASKIEJ W BIELSKU PODLASKIM NA PRZYKŁADZIE WYNIKÓW OLIMPIADY WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI ROLNICZYCH

Abstrakt. Efektywność wszelkich działań edukacyjnych jest uzależniona od stanu kwalifikacji osób bezpośrednio realizujących program nauczania. Istnieje wiele czynników decydujących o jakości kształcenia i wszystkie one powinny być rozważone, mając na względzie wysoki poziom nauczania. Każdy z tych aspektów jest istotny, a jeżeli w procesie edukacji będą brane pod uwagę wszystkie z nich, to na pewno osiągnie się oczekiwaną jakość kształcenia. Najbardziej znacząca jest jednak osoba realizująca program nauczania. To od kadry nauczycielskiej zależy, jakie będą osiągnięte wyniki. Nie sztuką jest zająć wysokie miejsce w konkursie, turnieju czy olimpiadzie z dobrym uczniem, ale sztuką jest uzyskać dobry wynik z uczniem przeciętnym, czego przykładem są zajęte miejsca w Olimpiadzie Wiedzy i Umiejętności Rolniczych (OWiUR) w Bielsku Podlaskim i Hańczowej (woj. małopolskie). Na konkretnym przykładzie udowodniono, że rola nauczyciela w procesie edukacyjnym jest najważniejsza. W badaniach zastosowano metodę studium przypadku, obserwację uczestniczącą, wywiad niesformalizowany i analizę literatury przedmiotu. W analizie wzięto pod uwagę 124 uczniów klas trzecich i czwartych (maturalnych) z technikum: rolniczego, ekonomicznego, hotelarskiego, żywienia i usług gastronomicznych i ośmiu nauczycieli przedmiotów zawodowych, do których skierowano ankiety badawcze.

Słowa kluczowe: jakość kształcenia, czynniki, zarządzanie

WPROWADZENIE

Zarządzając jednostką edukacyjną na każdym poziomie nauczania, należy mieć na uwadze wysoką jakość oraz zadowolenie uczniów i pedagogów. Tak złożony proces, jak kształcenie jest warunkowany wieloma czynnikami. Ciągła troska o poprawę jakości i skuteczność

kształcenia wymaga analizy uwarunkowań tego procesu. To od przygotowania pedagoga i jego kreatywności zależy dalszy rozwój intelektualny wychowanków. Umiejętnością pedagoga jest zdolność do wzbudzenia w uczniach chęci do zdobywania wiedzy i jej pogłębiania w procesie dydaktycznym. Znaczenia ma również to, w jaki sposób nauczyciel osiąga ten cel.

✉mgr Bolesław Hryniewicki, Zespół Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim, ul. Hołowieska 18, 17-100 Bielsk Podlaski, Poland, e-mail: bhryniewicki@onet.eu

Jakość kształcenia to termin, który pojmowany jest różnorodnie. Można zdefiniować go jako proces wartościowania (oceny, kontroli, zagwarantowania, prowadzenia i ulepszania) systemu kształcenia. Jakość kształcenia zazwyczaj rozumie się jako (Harvey i Green, 1993):

- wyjątkowość lub doskonałość,
- perfekcja, zgodność – niewystępowanie usterek,
- sprawność w osiągnięciu celu,
- wartość finansowa,
- transformacja, umiejętność dostosowania się do zmieniających się wymagań i potrzeb.

Niektórzy autorzy stoją na stanowisku, że jakość kształcenia można zdefiniować jako stopień spełnienia wymagań dotyczących procesu kształcenia i jego efektów, formułowanych przez interesariuszy (*stakeholders*), przy uwzględnieniu uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych (Grudowski i Lewandowski, 2012).

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (MENiS) w projekcie Rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego „mierzenie jakości” definiuje jako: „zorganizowane i systematyczne działania służące ocenie stanu, warunków i efektów pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły (placówki) a także ocenie postępu w tym zakresie”. Innymi słowy, mierzenie jakości pracy szkoły (placówki) to proces składający się z dwóch etapów. W pierwszym etapie podejmowane są działania, których celem jest zebranie informacji o działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i statutowej szkoły pod kątem stanu, warunków, efektów i postępu. Drugi etap tego procesu polega na dokonaniu oceny (mierzeniu, pomiarze) (Cichoń, 2006).

Wynika z tego wniosek, że mierzenie jakości pracy szkół i placówek odbywa się w momencie dokonywania oceny zgromadzonych informacji (danych). Ocena jest więc *stricte* mierzeniem. Z powyższych rozważań wynika, że „mierzenie” w oświacie ma dwa znaczenia: raz jest procesem (takie rozumienie proponuje MENiS), a raz oceną (wskazują na to definicje). Wprowadza to pewien dyskomfort w posługiwaniu się tym pojęciem. W związku z tym proponuje się ocenę nazwać pomiarem jakości.

W procesie dydaktycznym istotne jest także to, czy nauczyciel potrafi wytworzyć atmosferę partnerstwa i dialogu, która sprzyjałaby wysokiej jakości pracy, oraz czy będzie w stanie wpoić nabytą wiedzę swoim wychowankom w sposób skuteczny. Ważną rolę w procesie edukacyjnym odgrywa czynnik osobowy pedagoga,

który decyduje o relacjach interpersonalnych uczniów–nauczyciel, co w dużym stopniu wpływa na jakość pracy. Poprawa jakości pracy zależy również od entuzjazmu pedagoga w jego procesie edukacyjnym oraz podejmowania działań innowacyjnych, eksperymentowania, uczestnictwa w analizie pojawiających się problemów wychowawczych, organizacyjnych, programowych i innych. Bardzo ważne jest współdziałanie z zespołem nauczycieli, dyrektorem i radą rodziców.

W każdym środowisku można znaleźć osoby, które nie są tolerowane przez innych, ale i takie, które nawiązują poprawne relacje międzyludzkie. Dobre samopoczucie sprawia, że nauczyciel rozwija się zawodowo i doświadcza zadowolenia z własnych osiągnięć. Jakość kształcenia polega także na ukazywaniu satysfakcji z własnych sukcesów, propagowaniu ich, a także prezentowaniu na lekcjach koleżeńskich, konferencjach czy sympozjach.

W opracowaniu dokonano analizy czynników mających wpływ na jakość kształcenia na przykładzie Zespołu Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim. Przedstawiono efekty kształcenia wynikające z zastosowania czynników jakościowych, w tym również zarządzania szkołą, biorąc pod uwagę uczestnictwo uczniów szkoły średniej w Olimpiadzie Wiedzy i Umiejętności Rolniczych (OWiUR).

Celem opracowania jest analiza czynników jakości kształcenia oraz określenie ich wpływu na wyniki pracy nauczycieli i uczniów w Zespole Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim na podstawie rezultatów osiągniętych na Olimpiadzie Wiedzy i Umiejętności Rolniczych, w której uczniowie uczestniczyli w kilku blokach tematycznych.

W badaniach zastosowano metodę studium przypadku, obserwację uczestniczącą, wywiad niesformalizowany i analizę literatury przedmiotu. W badaniach wzięło udział 124 uczniów klas trzecich i czwartych (maturalnych) z techników: rolniczego, ekonomicznego, hotelarskiego, żywienia i usług gastronomicznych, oraz ośmiu nauczycieli przedmiotów zawodowych, do których skierowano ankiety badawcze. Po dokonaniu weryfikacji narzędzi badawczych, za nadające się do analizy uznano 111 ankiet wypełnionych przez uczniów i 8 przez nauczycieli przedmiotów zawodowych. Treść ankiet dotyczyła czynników wpływających na jakość kształcenia w Zespole Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim. Badania przeprowadzono w maju i czerwcu 2019 roku.

JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA W ŚWIETLE LITERATURY SPECJALISTYCZNEJ

Kluczową rolę w procesie nauczania stanowi relacja osobowa pomiędzy uczniem a nauczycielem, która powinna być oparta na (Tchórzewski, 1994):

- wspólnym poszukiwaniu przez nauczyciela i ucznia prawdy w obszarze dostępnej wiedzy o świecie, do którego należą i który współtworzą,
- wzajemnym otwarciu się na otaczającą rzeczywistość i życie społeczne poprzez równoczesne uczestniczenie w nim i jego antycypowanie,
- ustawicznym dążeniu do współkreowania postaw moralnych, których przedmiotem są obiektywne wartości etyczne, pojawiające się w polu świadomości wszystkich podmiotów procesu wychowania.

Celem pracy edukacyjnej nauczyciela jest poznanie nowych problemów i pogłębianie wiedzy, a także kształtowanie właściwych postaw moralnych uczniów. B. Suchodolski uważa, że „jakimi cechami osobowościowymi charakteryzuje się dzisiejsza kadra nauczycielska i wychowane przez nich młode pokolenie, takim będzie jutrzejsze społeczeństwo i jakie cele przyświecają nauczycielowi, takimi pokieruje się ukształtowany przezeń człowiek przyszłości” (Suchodolski, 1969). Wartością pracy pedagogicznej jest uczeń i jego dobro, a wszystkie elementy pracy pedagogicznej są właściwe wówczas, gdy wzbogają umysł ucznia i jego uczucia, dopingują do wartościowych społecznie działań.

W badanej szkole nauczyciele zwracali uwagę na nauczanie podczas procesu dydaktycznego i wychowanie oraz kształtowanie właściwej osobowości ucznia. Obecnie propaguje się postawę nauczycieli kreatywnych i zachęcających do działania, co dało efekt w znaczących osiągnięciach podczas przebiegu olimpiady. Nauczyciele w czasie przygotowań zwracali szczególną uwagę na łączenie teorii z praktyką i jak najlepsze wykorzystanie zdobytej wiedzy w działalności gospodarczej. Podobnie uważa J. Półturzycki (1999), który preferuje następujące zasady:

- pogładowości – konieczność przyswajania wiedzy w toku bezpośredniego poznawania rzeczy, zjawisk oraz procesów, bądź przez kontakt z ich zamiennikami w postaci pomocy naukowych; pogładowość wpływa na zwiększenie zdolności rozumienia i zapamiętywania przystępności,
- stopniowania trudności przekazywanych treści oraz dostosowywanie ich do poziomu rozwoju uczniów;

jest to przechodzenie od rzeczy bliskich do dalekich, od łatwych do trudnych,

- systematyczności – ważna jest zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów; materiał powinien być przerabiany w odpowiedniej kolejności oraz związany z treściami już przyswojonymi, przy akcentowaniu zasadniczych kwestii,
- świadomego i aktywnego uczestnictwa – przeciwieństwo tradycyjnej szkoły, w której najważniejszy był nauczyciel; ważne są metody aktywizujące uczniów, a zadaniem nauczyciela jest zarówno poznawanie indywidualnych zainteresowań uczniów oraz ich rozwijanie, jak i pobudzanie do samodzielnej pracy,
- kształtowania umiejętności – przekazywanie przez nauczyciela umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy; jest to przygotowanie uczniów do samokształcenia,
- zastosowania teorii w praktyce – nauczyciel powinien przygotować uczniów do racjonalnego wykorzystania własnych umiejętności i wiedzy praktycznej,
- trwałości wiedzy – konieczność wprowadzania wielu zabiegów dydaktycznych ułatwiających uczniom trwałe zapamiętywanie.

Zwrócono również uwagę na podmiotowość przygotowujących się do olimpiady uczniów wyrażającej się w możliwości podejmowania względnie autonomicznej aktywności, tj. wpływającej z własnej intencji, stanowiącej o ich odrębności i indywidualności.

Kolejnym czynnikiem mającym wpływ na jakość kształcenia są metody nauczania, które powinny być dobrane tak, aby osiągnąć oczekiwane rezultaty kształcenia. Funkcje dydaktyczne, które spełniają metody nauczania, dzielą się na (Polak, 2013):

- poznanie nowego materiału,
- przyswojenie wiadomości,
- utrwalenie wiadomości,
- sprawdzenie osiągnięć uczniów.

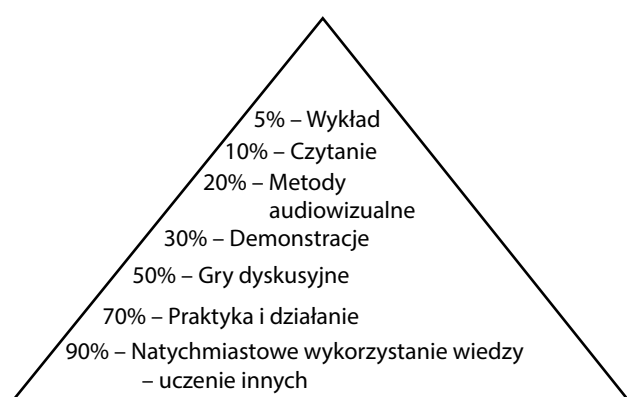
Metody nauczania powinny być dobierane w sposób różnorodny. Nauczyciel powinien stosować je w sposób staranny i przemyślany, aby zapewnić aktywność uczestników lekcji. Uczeń będzie aktywny, gdy w procesie kształcenia spełnione zostaną następujące warunki (Polak, 2013):

- cel zajęć jest bliski i wyraźny (uczeń ma poczucie sensu tego, co robi),
- uwzględnia się potrzeby i zainteresowania ucznia (zadania uznaje za własne),

- uczeń ma poczucie bezpieczeństwa (prawo do błędu, otrzymanie koniecznego wsparcia i informacji zwrotnych),
- działaniom towarzyszą odczucia i emocje,
- uczeń bierze udział w planowaniu i podejmowaniu decyzji (coś od niego zależy),
- uczeń odczuwa satysfakcję (lubi to robić),
- uczeń ma poczucie własnej wartości (ja to potrafię),
- dostrzega się wkład ucznia w pracę, a nie tylko efekt (nauczyciel i grupa dostrzegają wysiłek i doceniają go),
- uczeń ma możliwość zrealizowania własnych pomysłów.

W Zespole Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim w procesie przygotowawczym do olimpiady stosowane były następujące metody nauczania: problemowe, aktywne uczenia się, burza mózgów, obserwacja, dyskusja, wykład, studium przypadku.

Współczesny uczeń preferuje aktywne metody nauczania i uczenia się, czyli takie, w których aktywnie uczestniczy. Chcąc przedstawić to zjawisko w formie graficznej, można posłużyć się stożkiem Dale’a, na którym doskonale przedstawiono istotę procesu uczenia się i zapamiętywania (rys. 1). Analizując dane zawarte w piramidzie, można stwierdzić, że najefektywniejszą metodą zarówno w relacjach uczeń–nauczyciel, jak i uczeń–uczeń jest przekazywanie wiedzy innym. Kluczowe znaczenie ma to, że czynność ta wymaga przyswojenia sobie szerokiego spektrum informacji po to, aby dany materiał przekazać i wytłumaczyć uczniom oraz umieć odpowiedzieć na ich czasami zaskakujące pytania. Zgodnie ze stożkiem Dale’a, najmniej informacji zapamiętujemy podczas wykładu oraz samodzielnej lektury,

Rys. 1. Stożek Dale’a – piramida zapamiętywania
Źródło: Budzianowska, 2018.

a najwięcej wiedzy przyswajamy przy natychmiastowym jej wykorzystaniu i uczeniu innych oraz doświadczeniu za pomocą osobistej praktyki.

Celem stosowanych metod było rozwinięcie umiejętności krytycznego myślenia przy wykorzystaniu źródeł informacji, takich jak: filmy dydaktyczne, fotografie, rysunki, internet i dane statystyczne. Przy zastosowaniu tych metod w zachodzących procesach poznawczo-wychowawczych uwzględniono: analizowanie, wyjaśnianie, ocenianie, porównywanie i wnioskowanie. Kluczowym elementem w procesie uczenia się jest pamięć, a powiększenie jej możliwości wiąże się ściśle z zastosowaniem określonej metody.

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA WYNIKI OLIMPIADY WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI ROLNICZYCH W BADANEJ SZKOLE

Zespół Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim jest jedną z najstarszych szkół typu zawodowego w województwie podlaskim. Szkoła została utworzona w 1945 roku jako Państwowe Gimnazjum Gospodarstwa Wiejskiego. W okresie istnienia kilkakrotnie zmieniły się nazwy szkoły. Najdłużej funkcjonowała jako Państwowe Technikum Rachunkowości Rolnej i Zespół Szkół Rolniczych. Od roku 2003 szkoła nosi nazwę Zespołu Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim. Obecnie w technikach – rolniczym, ekonomicznym, hotelarskim, informatycznym, żywienia i usług gastronomicznych, obsługi turystycznej oraz logistycznym – kształcą się 447 uczniów.

W Zespole Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim znajduje się dwadzieścia nowoczesnych pracowni przedmiotowych, cztery sale komputerowe z siecią wewnętrzną i internetem. W szkole działa biblioteka wraz z czytelnią, w której mieści się centrum multimedialne. Do infrastruktury szkoły należą również gospodarstwo pomocnicze o powierzchni 56 ha użytków rolnych, ciągniki i maszyny rolnicze. Uczniowie mają komfortowe warunki kształcenia, dostosowane do ich potrzeb oraz zapewnioną życzliwą i bezpieczną atmosferę, co sprzyja osiągnięciu wysokich wyników w nauce. W okresie przygotowania do olimpiady dyrektor Zespołu Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim nawiązał współpracę z partnerami, tj. firmami i instytucjami z powiatu bielskiego, które zobowiązały się udostępnić materiały i pomoce dydaktyczne, a także wskazać przydatność wiedzy teoretycznej w praktyce.

W kwietniu 2019 roku w Zespole Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim odbyły się okręgowe eliminacje XLIII edycji Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych. W eliminacjach wzięło udział 165 uczestników reprezentujących szkoły z 25 powiatów znajdujących się w województwach: podlaskim, mazowieckim i lubelskim. Uczestnicy olimpiady rywalizowali w ośmiu blokach tematycznych, takich jak: produkcja zwierzęca, produkcja roślinna, mechanizacja rolnictwa, gastronomia, technologia żywności, agrobiznes, architektura krajobrazu i weterynaria. Zespół Szkół nr 4 zajął I miejsce w klasyfikacji szkół startujących w olimpiadzie na szczeblu regionalnym. Finał XLIII Ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych odbył się w czerwcu 2019 r. w Hańczonej (woj. małopolskie). Uczniowie Zespołu Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim zajęli znaczące miejsca w poszczególnych blokach tematycznych. I tak:

- I miejsce – blok produkcji zwierzęcej – uczeń klasy IV technikum rolniczego,
- III miejsce – blok produkcji zwierzęcej – uczeń klasy III technikum rolniczego,
- XI miejsce – blok gastronomii – uczennica klasy IV technikum żywienia i usług gastronomicznych,
- XIV miejsce – blok produkcji roślinnej – uczeń klasy II technikum rolniczego.

W punktacji generalnej szkoła została sklasyfikowana na VI miejscu w kraju, biorąc pod uwagę, że w samym tylko województwie podlaskim funkcjonuje 15 szkół

kształcących w zawodach przygotowujących do pracy w rolnictwie. Wszyscy zostali laureatami ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych. Tytuł ten daje możliwość studiowania na wszystkich wyższych uczelniach w Polsce oraz zwolnienie z egzaminu zawodowego w części pisemnej. Uczestnicy otrzymali również nagrody rzeczowe: prenumeraty roczne czasopism rolniczych „Hoduj z Głową” oraz stypendium naukowe ufundowane przez fundację BNP Paribas. Na uzyskane wyniki miały wpływ czynniki wymienione w tabeli 1.

W tabeli przedstawiono częstotliwość, z którą nauczyciele przygotowujący uczniów do OWiUR organizowali zajęcia w celu jak najlepszego przygotowania uczestników. Szczególnie w roku szkolnym 2017/18 i 2018/19 systematycznie odbywały się wyjazdy edukacyjne do przedsiębiorstw oraz ośrodków doradztwa rolniczego, rozwiązywano testy, wyjaśniano problemy i zagadnienia dotyczące np. przygotowania siewnika do siewu zbóż, wykonania przeglądu ciągnika, przygotowania zbóż do siewu, obsługi aparatu udojowego, przygotowania surowców do wypieku ciast i innych. W poprzednich latach nie przywiązywano większej uwagi do uczestnictwa w olimpiadach i uzyskiwania jak najlepszych wyników. Powodem zaistniałej sytuacji było odejście doświadczonych nauczycieli na emeryturę, a początkujący nauczyciele nie zdążyli jeszcze wdrożyć się do systematycznej pracy. Przyczyną wzięcia udziału w olimpiadzie było zaangażowanie nowo wybranej dyirekcji szkoły i wyznaczenie celu – udziału uczniów i szkoły w finale centralnym.

Tabela 1. Formy edukacyjne podczas przygotowania do Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych w latach 2015–2019

Wyszczególnienie	Rok				
	2015	2016	2017	2018	2019
Formy zajęć					
Konsultacje z nauczycielami przedmiotów zawodowych	nie zawsze	nie zawsze	nie zawsze	były	były
Wyjazdy edukacyjne do przedsiębiorców	rzadko	nie było	rzadko	kilkakrotnie	kilkakrotnie
Rozwiązywanie testów przy udziale nauczyciela	niesystematycznie	niesystematycznie	niesystematycznie	systematycznie	systematycznie
Pokazy i prezentacje z wyjaśnieniem nauczyciela	nie było	czasami	niesystematycznie	kilkakrotnie	kilkakrotnie
Spotkanie ze specjalistami z ODR	nie było	nie było	było	nie było	było
Projekcje filmów	tak	tak	nie	tak	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie opinii nauczycieli i uczniów.

Na zadowalające wyniki OWiUR, których efektem była wysoka klasyfikacja uczniów, wpłynęło kilka czynników, między innymi (tab. 1):

- liczba pokazów i prezentacji z wyjaśnieniem nauczyciela,
- liczba wyjazdów edukacyjnych do przedsiębiorców,
- godziny przeznaczone na rozwiązywanie testów z udziałem nauczyciela.

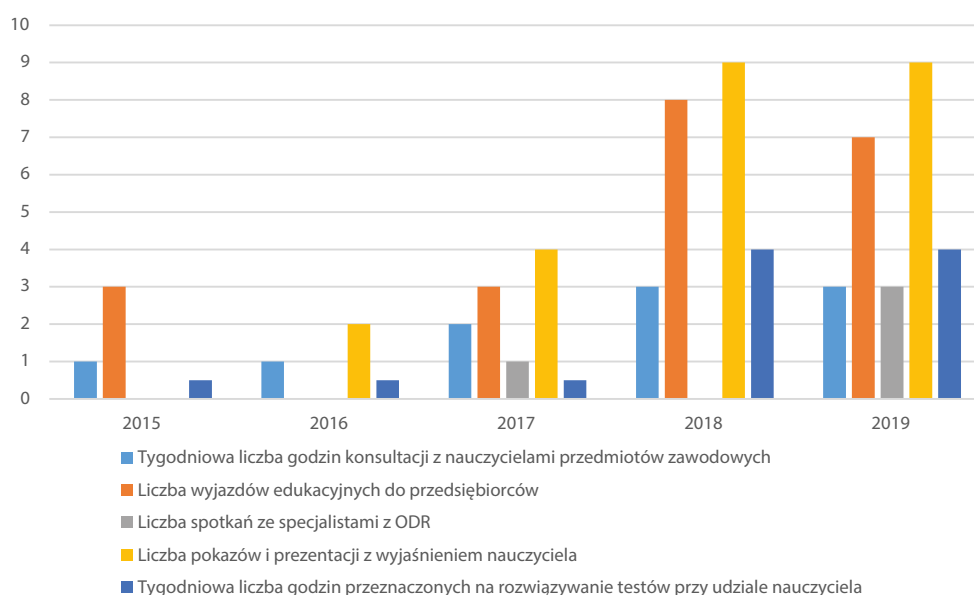
Można stwierdzić, że aktywne formy zajęć oraz zaangażowanie nauczyciela przynoszą wymierne efekty. To od zaangażowania, postawy i kwalifikacji nauczyciela zależą osiągnięcia szkoły w procesie dydaktycznym i wychowawczo-opiekuńczym. Znaczącą rolę odgrywa także aktywna postawa dyrekcji szkoły w latach 2017–2019. To potwierdziło, że na efektywność kształcenia składa się kilka czynników.

Warto dodać, że nauczyciela powinna cechować świadomość pracy społecznej, powołanie oraz zaangażowanie w wykonywany zawód. Potwierdzeniem takiej zasady okazały się wyniki Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych w roku szkolnym 2018/19. W okresie przygotowawczym do olimpiady nauczyciele wraz z uczniami przeznaczili znaczną liczbę godzin na uczestnictwo w pokazach i prezentacjach zagadnień dotyczących rolnictwa i gospodarki rolnej oraz wyjazdy do przedsiębiorstw (rys. 2).

Na przedstawionych na rysunku 2 danych pokazano, że najlepszy skutek odnoszą takie formy zajęć, podczas których uczeń może zobaczyć dany przedmiot, rasy zwierząt, odmiany zbóż czy urządzenie. Jeżeli sam zmierzy, poreguluje, ułoży dawki pokarmowe dla zwierząt, pozna tajniki działalności produkcyjnej podczas wyjazdów czy prezentacji, najdłużej to zapamięta. Takie formy zajęć odbyły się podczas przygotowań do olimpiady na wszystkich szczeblach. Jest to potwierdzenie, że zajęcia praktyczne dają lepsze rezultaty aniżeli sama teoria.

W pracy edukacyjnej istotne są tzw. czynniki kontekstowe (zespół czynników współlistniejących, powiązanych z czymś), które wpływają na osiągnięcia szkolne uczniów. Do takich czynników należą (Kłoczko, 2019):

- czynniki indywidualne:
 - inteligencja, uzdolnienia kierunkowe, potencjał edukacyjny na progu szkoły,
 - stan zdrowia,
 - czas na pracę domową,
 - obecność na zajęciach,
 - stosunek do przedmiotu,
 - zainteresowania, aspiracje, motywacja;
- czynniki środowiskowe:
 - wykształcenie nauczycieli, aktywność zawodowa, aspiracje rodziców,
 - sytuacja finansowa rodziny,

Rys. 2. Formy zajęć zastosowane w procesie przygotowania uczniów do OWiUR
Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

- wielkość, prawidłowość funkcjonowania rodziny, patologie społeczne w rodzinie,
 - atmosfera domu rodzinnego,
 - warunki do nauki w domu,
 - współpraca ze szkołą, środowisko rówieśnicze;
 - czynniki pedagogiczne (szkolne):
 - program, baza szkoły, szkolny zestaw programów nauczania i podręczników,
 - stan wiedzy pedagogicznej i doświadczenie nauczycieli,
 - planowanie pracy, rozkład zajęć, realizacja zadań,
 - formy i metody prowadzenia zajęć edukacyjnych,
 - metody sprawdzania osiągnięć, sposoby informowania o osiągnięciach i trudnościach w nauce,
 - szkolny system oceniania,
 - udział uczniów w zajęciach wyrównawczych, kółkach zainteresowań oraz konkursach i olimpiadach przedmiotowych,
 - relacje między pracownikami pedagogicznymi szkoły, uczniami i ich rodzicami,
 - styl zarządzania (sprawowanie nadzoru pedagogicznego) w szkole,
 - stosunek nauczycieli do uczniów i prowadzonych zajęć,
 - współpraca szkoły z rodzicami,
 - przygotowywanie uczniów do egzaminów,
 - analiza postępów edukacyjnych uczniów oraz formułowanie wniosków z osiągnięć edukacyjnych, ewaluacja i nadzór pedagogiczny.
- Osiągnięcia szkolne uczniów zależą także w dużym stopniu od czynników, na które szkoła nie ma wpływu, takich jak zdolności czy środowisko rodzinne i rówieśnicze. Do Zespołu Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej uczęszcza w większości młodzież ze średnim potencjałem edukacyjnym, niższą średnią ocen i słabszą motywacją do nauki. Działania kadry pedagogicznej ukierunkowane są na uzupełnianie braków z niektórych przedmiotów, podwyższanie frekwencji na zajęciach, motywowanie uczniów do nauki, rozwijanie zainteresowań i uzdolnień poprzez bogatą ofertę zajęć pozalekcyjnych i korzystanie z zajęć wyrównawczych (tab. 2).

Tabela 2. Działania kadry pedagogicznej ukierunkowane na podwyższanie jakości nauczania w odniesieniu do młodzieży szkolnej

Wyszczególnienie	Rok					
	Działania	2015	2016	2017	2018	2019
Kontakty z rodzicami		niesystematyczne	niesystematycznie	systematycznie	systematycznie	systematycznie
Częstotliwość stosowania przez nauczycieli aktywizujących metod nauczania		rzadko	sporadycznie	dość często	dość często	dość często
Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach wyrównawczych		niewielka	znaczna	niewielka	niewielka	znaczna
Liczba uczniów uczestniczących w kółkach zainteresowań		znaczna	nieznaczna	znaczna	znaczna	znaczna
Planowanie pracy dydaktycznej pod kątem podniesienia efektów kształcenia		wystąpiło	wystąpiło	wystąpiło	wystąpiło	wystąpiło
Diagnozowanie osiągnięć edukacyjnych uczniów, analiza wyników		nie było	wystąpiło	wystąpiło	wystąpiło	wystąpiło
Praca z uczniem o specyficznych warunkach edukacyjnych i z uczniem uzdolnionym		nie stwierdzono	nie stwierdzono	stwierdzono	stwierdzono	stwierdzono
Poprawa frekwencji na zajęciach edukacyjnych		niewielka	niewielka	znaczna	niewielka	znaczna
Modyfikacja Wewnętrznszkolnego Systemu Nauczania		nie wystąpiła	wystąpiła	nie wystąpiła	wystąpiła	bez zmian
Doskonalenie zawodowe nauczycieli		tak	tak	nie	nie	tak

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Działania kadry pedagogicznej uzależnione były od potencjału edukacyjnego uczniów, którzy podjęli naukę w Zespole Szkół nr 4. Największe problemy stwarzały przedmioty ścisłe, takie jak matematyka, fizyka i chemia. Porównując oceny na świadectwie gimnazjalnym i maturalnym, należy stwierdzić, że zauważono znaczną poprawę tego wskaźnika na korzyść szkoły średniej. Były i takie sytuacje, w których uczeń rozpoczynający naukę z oceną dopuszczającą ukończył szkołę z oceną dobrą. Dotyczy to przedmiotów ogólnokształcących, natomiast oceny z przedmiotów zawodowych uzależnione były od zaangażowania nauczycieli, stosowanych metod nauczania i posiadanej wiedzy (sięgającej poza program nauczania). Na przykładzie OWiUR można stwierdzić, że zaangażowanie nauczycieli i stosowane metody nauczania przyniosły sukces, mając na względzie to, że uczestnicząca w olimpiadzie młodzież osiągała przeciętne wyniki w nauce.

ZARZĄDZANIE SZKOŁĄ A JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA

Zarządzanie to zestaw działań obejmujących planowanie i podejmowanie decyzji, organizowanie, przeprowadzenie, tj. kierowanie ludźmi i kontrolowanie skierowanych na zasoby organizacji (ludzkie, finansowe, rzeczowe i informacyjne) i wykonywanych z zamiarem osiągnięcia celów w sposób sprawny i skuteczny oraz zgodny ze społeczną racjonalnością działań gospodarczych (Bagieński i in., 1998). Zarządzając szkołą, dyrektor powinien stosować zasadę tworzenia korzystnych powiązań z partnerami, czyli z osobami, które ją wspierają i korzystnie wpływają na jej rozwój. Obowiązkiem dyrektora jest tworzenie wizji przyszłości, uwzględniając jej główne kierunki i strategię działania.

W zarządzaniu szkołą powinno się stosować zasadę angażowania ludzi. Jako menedżer szkoły, dyrektor wyzwała możliwości pracowników i tworzy warunki do ich rozwoju, wykorzystując przekazywanie uprawnień na czas wykonywania zadania. Ponadto powinien stosować zasadę kształcenia permanentnego. Takie działania służą nieustannemu podnoszeniu poziomu jakości pracy szkoły i postępom w rozwoju uczniów (Bagieński i in., 1998). Dlatego tak ważnym elementem pracy dyrektora jest motywowanie nauczycieli. Funkcja motywacyjna jest nałożona na dyrektora placówki oświatowej poprzez Kartę Nauczyciela, zgodnie z art. 7 pkt 2. Dyrektor szkoły odpowiedzialny jest w szczególności za (Ustawa, 1982, art. 7 pkt. 2):

- dydaktyczny i wychowawczy poziom szkoły,
- realizację zadań zgodnie z uchwałami rady pedagogicznej i rady szkoły, podjętymi w ramach ich kompetencji oraz zarządzeniami organów nadzorujących szkołę,
- tworzenie warunków do rozwijania samorządnej i samodzielnej pracy uczniów,
- zapewnienie pomocy nauczycielom w realizacji ich zadań i ich doskonaleniu zawodowym,
- zapewnienie w miarę możliwości odpowiednich warunków organizacyjnych do realizacji zadań dydaktycznych i opiekuńczo-wychowawczych.

Każdy proces edukacyjny jest elementem szkolnego systemu dydaktyczno-wychowawczo-opiekuńczego, a zarządzanie nim powinno przebiegać w warunkach powiązań między tymi procesami. Niewątpliwym wpływem na jakość kształcenia ma baza dydaktyczna oraz ocena pracy, która może działać motywująco. Proces stawania się coraz lepszym nauczycielem to zdobywanie wiedzy, rozwijanie umiejętności i kształtowanie postaw, czyli uczenie się, którego pozytywne efekty, tak jak w przypadku uczniów, uzależnione są w dużej mierze od odpowiedniej informacji zwrotnej (Adamska, 2018).

PODSUMOWANIE

W działalności edukacyjnej istotne jest współdziałanie dyrekcji szkoły z kadrami pedagogicznymi. Ten impuls powinna nadawać kadra kierownicza, aby nauczyciel był przekonany, że praca się opłaca i daje satysfakcję. Przy takim podejściu istnieje duże prawdopodobieństwo uzyskiwania bardzo dobrych i dobrych wyników w pracy edukacyjnej. Przykładem takiego współdziałania było przygotowanie uczniów do olimpiady i zajęcie znaczących miejsc w rywalizacji międzyszkolnej.

Warunkiem uczestnictwa w tworzeniu jakości jest systematyczna praca i rozwiązywanie problemów w sposób skuteczny. Należy także dążyć do tego, aby uczeń i nauczyciel mieli satysfakcję z uzyskiwanych wyników. Trzeba również dążyć do tego, aby nauczyciel potrafił zadbać o poczucie bezpieczeństwa, wytworzyć atmosferę partnerstwa, szacunku i dialogu, która będzie sprzyjać wysokiej jakości pracy oraz by wykorzystywał zdobyte umiejętności poprzez „sprzedaż” swych zdolności i stosowanie jak najefektywniej różnorodnych metod pracy (Buchcic, 2014).

Dlatego bardzo ważne jest, aby nauczyciele mieli odpowiednie predyspozycje – potrafili przekazać zdobytą

wiedzę w sposób zrozumiały. Natomiast rola dyrekcji polega na zarządzaniu szkołą w taki sposób, aby pozyskiwać nauczycieli z największym potencjałem intelektualnym i cechami osobowościowymi, którzy swoim działaniem przyciągną dobrych uczniów i uzbroją ich w niezbędną wiedzę specjalistyczną.

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że na jakość kształcenia wpływają następujące czynniki:

- zaangażowanie nauczyciela podczas procesu edukacyjnego,
- dobór właściwych metod nauczania w odniesieniu do prowadzonych zajęć,
- uzdolnienia uczniów i sposób przyswajania wiedzy teoretycznej i praktycznej,
- utrzymanie dyscypliny przez nauczyciela podczas przebiegu zajęć,
- praktyczne formy zajęć, znacznie skuteczniejszych w przyswajaniu wiedzy teoretycznej i praktycznej.

Słusznie twierdzi C. Kupisiewicz, że każdy człowiek powinien być wdrożony do nieustannego przechodzenia od teorii do praktyki i od praktyki do teorii, co jest podstawowym wymaganiem epoki technologii (Kupisiewicz, 1979). Takie działania niewątpliwie przyczyniają się do zdobywania niezbędnej wiedzy, która w przyszłości wyda podwójny plon.

LITERATURA

Adamska, J. (2018). Informacja zwrotna w procesie rozwoju kompetencji nauczycielskich. Bydgoszcz: Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacyjne w Bydgoszczy. Pobrano z: https://www.cen.bydgoszcz.pl/images/Aktualnosci/Rok2018-2019/pazdziernik2018/artykuły/Justyna_Adamska_Informacja_zwrotna.pdf

- Bagieński, S., Chabiera, J., Dobiegała-Korona, B. (1998). Zarządzanie firmą w agrobiznesie. Warszawa: Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA.
- Buchcic, E. (2014). Czynniki wpływające na jakość pracy nauczyciela. *Ann. Univ. Paedagog. Crac. Stud. Geogr.*, VI, 119–132.
- Budzianowska, K. (2018). O aktywizowaniu uczniów słów kilka... Pobrano z: <https://edurada.pl/artykuły/o-aktywizowaniu-uczniow-slow-kilka/>
- Cichoń, S. (2006). Mierzenie jakości kształcenia szkół wyższych. *Problemy Jakości*, 2, 33–35.
- Grudowski, P., Lewandowski, K. (2012). Pojęcie jakości kształcenia i uwarunkowania jej kwantyfikacji w uczelniach wyższych. *Zarządzanie i Finanse*, 10, 3(1), 394–403.
- Harvey, L., Green, D. (1993). Delfin quality. *Assess. Eval. High. Educ.*, 18, 9–34. <https://doi.org/10.1080/0260293930180102>
- Kłoczko, L. (2019). Czynniki warunkujące osiągnięcia szkolne uczniów. Konferencja „Wykorzystanie edukacyjnej wartości dodanej w ewaluacji pracy szkoły”. Suwałki: Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach.
- Kupisiewicz, C. (1979). Nowoczesność w kształceniu i wychowaniu. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Polak, B. (2013). Podstawy teorii kształcenia. Szczecin: Szczecińska Szkoła Wyższa Collegium Balticum.
- Pólturzycki, J. (1999). Dydaktyka dla nauczycieli. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Suchodolski, B. (1969). Problem wychowania w cywilizacji nowoczesnej. Warszawa: PWN.
- Tchorzewski, A. M (1994). Dyskurs wokół wartości i powinności moralnych nauczyciela. W: A. M. Tchorzewski (red.), Rola wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczycieli. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (1982). *Dz.U.* 1982 nr 3 poz. 19.

FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AT THE SCHOOL COMPLEX NO. 4 PODLASIE REGION IN BIELSK PODLASKI ON THE EXAMPLE OF THE RESULTS OF THE OLYMPIAD IN AGRICULTURAL KNOWLEDGE AND SKILLS

Abstract. In educational activities, cooperation of the school's management with the teaching staff is important. The management should give this impetus to the teacher to be convinced that work pays off and gives satisfaction. With this approach, there is a high probability of obtaining very good and good results in educational work. An example of such cooperation was the preparation of students for the Olympics and taking significant places in inter-school competition. The condition of participation in creating quality is systematic work and problem solving in an effective way. You should also strive for the student and teacher to be satisfied with the results obtained. It is also important for the teacher to be able to ensure a sense of security,

create an atmosphere of partnership, respect and dialogue that will promote high quality work, and that he be able to use the acquired skills by “selling” his abilities and using various methods of work as effectively as possible. That is why it is very important for teachers to have appropriate predispositions – to be able to convey acquired knowledge in an understandable way. However, the role of the school management is to manage the school in such a way as to attract teachers with the greatest intellectual potential and personality traits, who will attract good students and “arm” them with the necessary specialist knowledge. Based on the research, it should be stated that the following factors affect the quality of education:

- teacher involvement during the educational process;
 - selection of appropriate teaching methods in relation to the classes conducted;
 - the talent of students and the way of acquiring theoretical and practical knowledge;
 - maintaining discipline by the teacher during the course of classes;
 - forms of practical classes are much more effective in the acquisition of theoretical and practical knowledge.
- Rightly claims C. Kupisiewicz, that every person should be implemented to constantly change from theory to practice and from practice to theory, which is the basic requirement of the technology age. Such activities undoubtedly contribute to acquiring the necessary knowledge, which will yield a double crop in the future.

Keywords: quality of education, factors, management